

लसीकरणात आमूलाग्र बदल

कोव्हीआयडी-19 लसीकरण मोहिमेवरून असे दिसून येते की संसर्गजन्य आजारांविरुद्ध लसीकरणात भारत आत्मनीरभर बनला आहे

नवीन लसीकरण धोरणाबद्दल देशाला उद्देशून केलेल्या भाषणात पंतप्रधान नरेंद्र मोदी म्हणाले, "जर तुम्ही भारतातील लसीकरणाचा इतिहास पाहिला तर... परदेशातून लसी मिळवण्यासाठी भारताला अनेक दशके वाट पाहावी लागेल हे तुम्ही पाहाल. जेव्हा इतर देशांमध्ये लसीकरणाचे कार्यक्रम संपले, तेव्हा ते आपल्या देशात सुरूही झाले नसते." त्यांच्या या वक्तव्यातून भूतकाळातील कठोर वास्तव प्रतिबिंबित झाले. शिवाय, लसींचे स्वदेशी उत्पादन उशीरा सुरू झालेच, पण दीर्घकाळ मागणीपेक्षाही कमी पडली. यामुळे सरकारला आयातीवर अवलंबून राहणे भाग पडले.

लसीकरणास विलंब

स्वतंत्र भारतासाठी संसर्गजन्य रोग हे एक मोठे आव्हान आहे. उशीरा प्रतिसाद किंवा सरकारी उदासीनतेमुळे असंख्य लोकांचे प्राण गेले. याचे उत्तम उदाहरण म्हणजे पोलिओचे प्रकरण. निष्क्रिय पोलिओ लस (आयपीव्ही) आणि ओरल पोलिओ लस (ओपीव्ही) यांना अनुक्रमे १९५५ आणि १९६१ मध्ये परदेशात परवाना देण्यात आला. परंतु भारताला मोठ्या प्रमाणात लसीकरण सुरू करण्यास आंतरराष्ट्रीय उपलब्धतेला दोन दशके लागली. अनुक्रमे १९७८ आणि १९८१ मध्ये शहरी आणि ग्रामीण लोकसंख्येत लसीकरणावरील विस्तारित कार्यक्रमाद्वारे ओपीव्ही सुरू करण्यात आला. सामूहिक लसीकरण सुरू होण्यापूर्वी भारतात दरवर्षी १०,००० हून अधिक अधिकृतपणे पोलिओच्या रुग्णांची नोंद होत होती, जी खराब अधिकृत नोंदींमुळे अत्यंत कमी लेखली जाते. सरकारांनी सतर्क राहून आधी लसीकरण सुरू केले असते तर भारत लाखो लोकांना या आजारापासून वाचवू शकला असता.

शिवाय भारताला ओपीव्ही आणि आयपीव्ही या दोन्ही ंच्या आयातीवर अवलंबून राहावे लागले. ओपीव्हीची निर्मिती पाश्चर इन्स्टिट्यूट ऑफ इंडिया, तामिळनाडू यांनी केली होती, परंतु आरोग्य मंत्रालयाने १९७४ मध्ये हे युनिट बंद केले. २००६ मध्येच परवाना असल्याने आयपीव्हीची निर्मिती होऊ शकली नाही.

त्याचप्रमाणे १९८२ मध्ये अमेरिकेत लसीच्या व्यावसायिक उपलब्धतेनंतर दोन दशकांनंतर भारताने हिपॅटायटिस बी साठी मोठ्या प्रमाणात लसीकरण सुरू केले. २००२ मध्ये भारताच्या सार्वत्रिक लसीकरण कार्यक्रमात हिपॅटायटिस बी लसीकरण सुरू करण्यात आले. आणि तरीही केवळ १४ शहरांमध्ये त्याची ओळख झाली.

यापूर्वी, स्वदेशी बनावटीच्या लसींच्या कमतरतेमुळे आंतरराष्ट्रीय अवलंबित्व झाले आणि भारतात चेचक निर्मूलनास उशीर झाला. १९६२ मध्ये उत्तर अमेरिका आणि युरोपने चेचक चेनिर्मूलन केल्यानंतर जवळजवळ एक दशकांनंतर भारताने राष्ट्रीय चेचक निर्मूलन कार्यक्रम सुरू केला. बहुतेक देश चांगल्या परिणामांसाठी अत्यंत शक्तिशाली फ्रीज-वाळलेल्या लसीकडे वळले होते. भारतात देशांतर्गत उत्पादित कमी शक्तीच्या द्रव लसीचा पुरेसा साठा असला, तरी फ्रीज-ड्राय केलेल्या लसीचे उत्पादन झाले नाही. गोठवलेल्या वाळलेल्या लसीच्या पुरवठ्यासाठी हा देश जवळजवळ पूर्णपणे सोव्हिएत युनियन आणि जागतिक आरोग्य संघटनेवर (डब्ल्यूएचओ) अवलंबून होता. डब्ल्यूएचओ आणि युनिसेफच्या मदतीने १९६० च्या दशकाच्या सुरुवातीला देशांतर्गत उत्पादन सुरू झाले. तथापि, देशांतर्गत उत्पादनहळूहळू वाढविण्यासाठी देशाला एक दशकापेक्षा जास्त काळ लागला. कदाचित खूप उशीर झाला असेल.

बिहार आणि पश्चिम बंगालसारख्या राज्यांमध्ये १९७४ मध्ये चेचकचा प्रादुर्भाव झाला ज्यामुळे जवळजवळ ३१,००० लोक ांचा मृत्यू झाला. इंदिरा गांधी सरकारने चेचक निर्मूलनाकडे दुर्लक्ष केले नसते आणि गोठवलेल्या वाळलेल्या लसीच्या स्वदेशी उत्पादनाकडे दुर्लक्ष केले नसते तर हे टाळता आले असते. चेचक लसीसाठी आवश्यक असलेल्या द्विभाजित सुयांसाठी भारताला डब्ल्यूएचओवर अवलंबून राहावे लागले कारण हे देशांतर्गत तयार केले गेले नाहीत. याउलट आता भारतीय कंपन्या केवळ देशांतर्गत मागणीच पूर्ण करत नाहीत तर देशांना सीओव्हीआयडी-१९ लसीकरणासाठी सिरिंजचा पुरवठा ही करत आहेत.

एक उल्लेखनीय कामगिरी

श्री. मोदी यांनी नमूद केल्याप्रमाणे, सीओव्हीआयडी-१९ लसीकरण मोहिमेवरून असे दिसून येते की संसर्गजन्य आजारांविरुद्ध लसीकरणात भारत आत्मनीरभर बनला आहे. देशात मोठ्या प्रमाणावर लसीकरण होत आहे, याचे कौतुक केले पाहिजे; एकाच दिवसात ४.३ दशलक्ष लाभार्थ्यांना सीओव्हीआयडी-१९ लसी मिळाल्या. भारत जगातील आतापर्यंतची सर्वात मोठी लसीकरण मोहीम राबवत आहे आणि यापूर्वीच २५ कोटीपेक्षा जास्त डोस देत आहे ही एक उल्लेखनीय कामगिरी आहे. शिवाय निवडक भागातून सुरुवात करण्याऐवजी देशभरातील नागरिकांना एकाच वेळी लस दिली जात आहे. सीओव्हीआयडी-१९ लस घेण्यासाठी भारतीयांना विकसित जगापेक्षा जास्त प्रतीक्षा करावी लागली नाही. भारतात तयार झालेले कोव्हिशील्ड आणि कोवक्सिन १६ जानेवारी २०२१ पासून लोकांना उपलब्ध आहेत. स्वदेशी विकसित लस असलेल्या भारत हा जगभरातील काही देशांपैकी एक आहे. भारतात तयार केलेल्या आणखी काही सीओव्हीआयडी-१९ लसी २०२१ च्या उत्तरार्धात उपलब्ध होतील अशी अपेक्षा आहे.

ही लस जनतेसाठी विनामूल्य उपलब्ध करून देण्याचा सरकारचा निर्णय सार्वजनिक आरोग्याशी दृढ बांधिलकी दर्शवतो. सीओव्हीआयडी-१९ लसीकरण मोहीम देशासाठी एक आमूलाग्र बदल दर्शवते यात शंका नाही.

डॉ. विजय चौथाईवाले हे रेण्वीय जीवशास्त्रज्ञ आणि भाजपच्या परराष्ट्र व्यवहार विभागाचे प्रभारी आहेत. मते वैयक्तिक आहेत

the_thinking_treet3
THRIVING FOR SUSTAINABLE FUTURE